MODEL PEMBIKINAN FILEM DOKUMENTARI BUDAYA ETNIK SABAH

ADDLEY BROMEO BIN BIANUS

TESIS INI DISERAHKAN UNTUK MEMENUHI KEPERLUAN PENGIJAZAHAN IJAZAH DOKTOR FALSAFAH

FAKULTI KEMANUSIAAN, SENI DAN WARISAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH
2019

UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

BORANG PENGESAHAN STATUS TESIS

JUDUL : **MODEL PEMBIKINAN FILEM DOKUMENTARI BUDAYA ETNIK SABAH**

IJAZAH: **DOKTOR FALSAFAH (SENI VISUAL)**

Saya **ADDLEY BROMEO BIN BIANUS**, Sesi **2016-2019**, mengaku membenarkan tesis Doktoral ini disimpan di perpustakaan Universiti Malaysai Sabah dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:-

1. Tesis ini adalah hak milik Universiti Malaysia Sabah.
2. Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah dibenarkan membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja.
3. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan tesis ini sebagai pertukaran antara institusi pengajian tinggi.
4. Sila tandakan (/):

[ ]	SULIT	(Mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan Malaysia seperti yang termaktub di dalam AKTA RAHSIA 1972)
[ ]	TERHAD	(Mengandungi maklumat TERHAD yang telah ditentukan oleh organisasi/badan di mana penyelidikan dijalankan)
[/]	TIDAK TERHAD	

Disahkan Oleh,

NORAZLYNNE MOHD. JOHAN @ JACKLYNE
PUSTAKAWAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

ADDLEY BROMEO BIN BIANUS
DA1611009T

(Tandatangan Pustakawan)

Tarikh : 15 SEPT 2019

(Prof. Madya Dr. Zairul Anuar Md Dawam)
Penyelia

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PENGAKUAN

Tesis ditulis adalah hasil kerja saya sendiri dan sebarang nukilan, ringkasan dan rujukan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya.

15 SEPTEMBER 2019

Addley Bromeo Bin Bianus
DA1611006T

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PENGESAHAN

NAMA	:	**ADDLEY BROMEO BIN BIANUS**
NO.MATRIK	:	**DA1611006T**
TAJUK	:	**MODEL PEMBIKINAN FILEM DOKUMENTARI BUDAYA ETNIK SABAH**
IJAZAH	:	**DOKTOR FALSAFAH (SENI VISUAL)**
TARIKH VIVA	:	**24 JULAI 2019**

DISAHKAN OLEH;

PENYELIA
Prof. Madya Dr. Zairul Anuar Md Dawam Tandatangan

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PENGHARGAAN

Syukur kepada Tuhan kerana memberkati saya sepanjang menyempurnakan penulisan ini. Melalui ruangan ini juga, saya ingin mengucapkan penghargaan yang tidak terhingga kepada kedua ibu bapa, isteri tercinta serta seluruh keluarga saya yang tidak henti memberikan dorongan serta sentiasa mendoakan kejayaan saya. Terima kasih juga saya tujukan kepada penyelia saya Prof. Madya Dr. Zairul Anuar Md Dawam di atas dorongan serta tunjuk ajar yang telah diberikan kepada saya sepanjang menyelesaikan kajian ini. Penghargaan yang tidak terhingga juga saya tujukan kepada Dekan Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan, UMS Dr. Marsitah Binti Mohd Radzi serta semua pensyarah Blok Seni Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan khsususnya pensyarah dalam program Teknologi Seni Visual di atas tunjuk ajar dan motivasi dalam memangkin semangat dalam menyiapkan pengajian saya. Jutaan penghargaan ini juga saya tujukan kepada pemeriksa luar dan dalaman serta responden yang sudi meluangkan masa dan memberikan kerjasama yang sebaiknya semasa sesi temubual yang telah dijalankan. Kepada rakan-rakan seperjuangan, ucapan terima kasih juga saya tujukan di atas sokongan dan dorongan yang telah diberikan. Akhir sekali, jutaan terima kasih yang tidak terhingga saya tujukan kepada semua pihak yang telah memberikan kerjasama secara langsung dan tidak langsung dalam membantu saya menghasilkan kajian ini. Segala kerjasama kalian harapnya dibalas dengan baik dan ikhlas dari saya, "*Pisang emas di bawa belayar, masak sebiji di atas peti, hutang emas boleh di bayar, hutang budi di bawa mati*", terima kasih buat semua.

Addley Bromeo Bin Bianus
15 September 2019

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

ABSTRAK

Kajian ini menganalisis elemen naratif dan stail penceritaan dalam filem dokumentari budaya terpilih Malaysia. Filem dokumentari budaya Malaysia iaitu *Pemeliharaan Rinait* (2011) yang telah dihasilkan oleh penerbit tempatan Sabah telah dipilih sebagai kajian kes. Kajian ini berlandaskan pendekatan kualitatif dengan menggunakan tiga model teori yang berkaitan dengan elemen naratif dan stail iaitu teori dokumentari Bill Nichols (2001), model struktur penceritaan oleh Robert McKee (1997) dan teori semiotik oleh Roland Barthes (1977). Hasil kajian mendapati pemilihan dan penyusunan elemen naratif dan stail penceritaan adalah saling berkait di antara satu sama lain. Kelemahan pengarah dalam mengolah struktur penceritaan meliputi struktur plot (sebab dan akibat) akan menyebabkan sesebuah cerita sukar difahami oleh audiens sekali gus menyebabkan pembangunan watak, subjek dan konflik dalam sesebuah penceritaan juga tidak dapat dilakukan dengan baik. Kegagalan ini akan menyebabkan penyampaian cerita tidak dapat dilakukan dengan berkesan. Sehubungan itu, pengarah harus mengetahui model teori yang berkaitan dengan filem bagi menghasilkan sebuah filem dokumentari yang baik dan berkualiti. Kajian ini juga mencadangkan sebuah model pembikinan filem dokumentari budaya sebagai panduan bagi memperbaiki kelemahan dalam penghasilan filem dokumentari budaya di Malaysia. Melalui model ini, ia berupaya meningkatkan kualiti dan kebolehcapaian filem dokumentari Malaysia ke peringkat antarabangsa.

UMS UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

ABSTRACT

MALAYSIAN SELECTED CULTURAL DOCUMENTARY FILM: NARRATIVE ELEMENT AND STORYTELLING STYLE ANALYSIS

This study analyses narrative elements and narrative styles in Malaysia's selected cultural documentary films. Malaysia's cultural documentary film, Pemeliharaan Rinait (2011) produced by Sabah's local producers was selected as a case study. This study is based on a qualitative approach by using three theoretical models relating to narrative and style elements, documentary theory Bill Nichols (2001), storytelling model by Robert McKee (1997) and semiotic theory by Roland Barthes (1977). The findings show that selection and preparation of narrative elements and storytelling styles are interrelated with each other. The weakness of the director in processing the story structure involving the plot structure (causes and consequences) will cause a story to be difficult to understand by the audience. Therefore, the development of storytelling characters, subjects and conflicts cannot be done well. This failure will result in the submission of stories cannot be done effectively. In that regard, the director must know the theoretical model associated with the films to produce a good and quality documentary film. This study also proposes a model of cultural documentary filming model as a guide to fixing weaknesses in the production of cultural documentary films in Malaysia. Through this model, it seeks to enhance the quality and accessibility of Malaysia's documentary films internationally.

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

SENARAI KANDUNGAN

	Halaman
TAJUK	i
PENGAKUAN	ii
PENGESAHAN	iii
PENGHARGAAN	iv
ABSTRAK	v
ABSTRACT	vi
SENARAI KANDUNGAN	vii
SENARAI JADUAL	xi
SENARAI RAJAH	xi
SENARAI LAMPIRAN	xxi
BAB 1 : PENDAHULUAN	
1.1 Latar Belakang Kajian	1
1.2 Pernyataan Masalah	4
1.3 Kepentingan Kajian	5
1.4 Soalan Kajian	5
1.5 Objektif Kajian	5
1.6 Skop dan Limitasi Kajian	6
1.7 Definisi Operasi	6
1.7.1 Filem Dokumentari	6
1.7.2 Filem Dokumentari budaya	6
1.7.3 Naratif	6
1.7.4 Stail	6
BAB 2 : TEORI DAN KONSEP FILEM DOKUMENTARI	
2.1 Pengenalan	7
2.2 Definisi filem dokumentari	7
2.3 Subgenre filem dokumentari	10
2.3.1 *Laporan perjalanan*	22
2.3.2 *Sejarah*	23
2.3.3 *Potret dan Biografi*	23
2.3.4 *Filem dokumentari perbandingan*	24
2.3.5 *Filem dokumentari kontradiksi*	25
2.3.6 *Filem dokumentari ilmu pengetahuan*	25
2.3.7 *Nostalgia*	26
2.3.8 *Rekonstruksi*	26
2.3.9 *Penyelidikan*	27
2.3.10 *Eksperimen atau seni*	27
2.3.11 *Diari harian*	27
2.3.12 *Dokumentari drama (Dokudarama)*	27
2.4 Sejarah perkembangan filem dokumentari	28
2.5 Sejarah perkembangan filem dokumentari di Malaysia	35
2.6 Mod filem dokumentari Bill Nichols	40
2.6.1 *Mod Poetic*	44
2.6.2 *Mod Expository*	48
2.6.3 *Mod Observational*	52

UMS UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

2.6.4 *Mod Participatory* 55
2.6.5 *Mod Reflexive* 58
2.6.6 *Mod Performative* 60

BAB 3 : ELEMEN NARATIF DAN STAIL FILEM DOKUMENTARI
3.1 Pengenalan 64
3.2 Definisi naratif 65
3.3 Elemen naratif filem dokumentari 66
3.3.1 Premis dan tema 67
3.3.2 Watak 69
3.3.3 Plot 76
3.3.4 Latar masa dan tempat 82
3.3.5 Sudut pandang (POV) 83
3.3.6 Simbol 84
3.4 Stail penceritaan filem dokumentari 86
3.4.1 Pengarahan filem dokumentari 90
3.4.2 Sinematografi 91
3.4.3 Mise-En-Scene 111
3.4.4 Suntingan (*Montage*) 130
3.4.5 Audio 131
3.4.6 Kesan khas visual (VFX) 131
3.6 Pendekatan teori 132
3.6.1 Teori Semiotik 132

BAB 4 : METODOLOGI KAJIAN
4.1 Pengenalan 142
4.2 Reka Bentuk Kajian 143
4.3 Sampel Kajian 144
4.3.1 Tenik Pensampelan Tidak Kebarangkalian 145
4.4 Metod Kajian 146
4.4.1 Pengumpulan Data 146
4.4.2 Analisis Data 148
4.4.3 Paparan Data 153

BAB 5 : ANALISIS ELEMEN NARATIF FILEM DOKUMENTARI *PEMELIHARAAN RINAIT*
5.1 Pengenalan 157
5.2 Nota Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait* 157
5.3 Sinopsis 159
5.4 Analisis Adegan Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* 160
5.5 Analisis mod Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait* 172
5.6 Analisis naratif Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait* 182
5.6.1 Plot 183
5.6.2 Premis dan Tema 192
5.6.3 Watak dan perwatakan 195
5.6.4 Latar masa dan tempat 202
5.6.5 Sudut pandang (Pointof View) 214

BAB 6 : ANALISIS STAIL FILEM DOKUMENTARI

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PEMELIHARAAN RINAIT
6.1 Pengenalan 221
6.2 Sinematografi 221
6.2.1 Saiz syot (*Shot Scale*) 222
6.2.2 Pergerkaan kamera (*Camera movement*) 257
6.2.3 Kedudukan kamera (*Camera Angle*) 276
6.3 *Mise-En-Scene* 291

BAB 7 : KESIMPULAN, IMPLIKASI DAN CADANGAN
7.1 Pengenalan 297
7.2 Rumusan Hasil Kajian 297
7.3 Implikasi Kajian 302
7.4 Cadangan 305
7.5 Penutup 306

RUJUKAN 307

LAMPIRAN 320

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

SENARAI JADUAL

		Halaman
Jadual 3.1	Struktur naratif Black Snyder	82
Jadual 5.1	Pecahan adegan Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	159
Jadual 5.2	Hasil Analisis Dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	170
Jadual 5.3	Analisa ciri-ciri mod filem dokumentari terhadap filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	171
Jadual 5.4	Senarai individu yang ditemu ramah	179
Jadual 5.5	Struktur Plot dalam Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011)	182
Jadual 5.6	Cadangan penyusunan plot dalam Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011)	186
Jadual 5.7	Elemen sebab akibat dalam Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011)	190
Jadual 5.8	Hasil dapatan yang menunjukkan tema pemeliharaan upacara tradisional dalam filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	192
Jadual 5.9	Hasil analisis watak dalam filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	195
Jadual 5.10	Hasil analisis Latar Masa dan Latar Tempat dalam filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	202
Jadual 5.11	Visual dan Audio dalam adegan 24 filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	214
Jadual 6.1	Syot-syot pada adegan 35	225
Jadual 6.2	Syot-syot pada adegan 27	232
Jadual 6.3	Visual dan Audio dalam adegan 24 filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	251
Jadual 6.4	Visual dan Audio dalam adegan 8 filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	283
Jadual 6.5	Visual dan Audio dalam adegan 8 filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	284

SENARAI RAJAH

		Halaman
Rajah 2.1	*Nanook Of the North* (1926) arahan Robert Flaherty	9
Rajah 2.2	Subgenre filem dokumentari Aufderheide (2007)	11
Rajah 2.3	Subgenre Filem Dokumentari *Public Affairs*	13
Rajah 2.4	*The Battle of the Somme (1916)*	14
Rajah 2.5	*The Kinta Story (1949)*	15
Rajah 2.6	*The Invisible War (2012)*	16
Rajah 2.7	*Green (2009)*	17
Rajah 2.8	*Road to Nationhood: Journey to Independence (2017)*	19
Rajah 2.9	*Hunter Hunted: Ambushed (2006)*	21
Rajah 2.10	Subgenre filem dokumentari (2008)	22
Rajah 2.11	*Rising Sun Over Malaya (2006)*	23
Rajah 2.12	*Fog Of War (2003)*	24
Rajah 2.13	*Sicko (2007)*	25
Rajah 2.14	*Beyond (2000)*	26
Rajah 2.15	*La Sortie des Usines Lumiere* (1895)	28
Rajah 2.16	*The Battle of Somme* (1916	31
Rajah 2.17	*Nanook of the North* (1922)	32
Rajah 2.18	Leni Riefenstahl Semasa Penggambaran Dokumentari *Triumph of the Will* (1936)	33
Rajah 2.19	*Coolie Boys Diving for Coins* (1900)	36
Rajah 2.20	6 Mod Filem Dokumentari oleh Bill Nichols	41
Rajah 2.21	Klasifikasi model utama dan mod filem dokumentari	41
Rajah 2.22	*Rain* (Joris Ivens, 1929)	46
Rajah 2.23	*Rain* (Joris Ivens, 1929)	47

UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Rajah 2.24	*Why We Fight* (Frank Capra dan Anatole Litvak,1942-1945)	50
Rajah 2.25	*Why We Fight* (Frank Capra dan Anatole Litvak,1942-1945)	51
Rajah 2.26	*High school (*Frederick Wiseman,1968)	54
Rajah 2.27	*High school (*Frederick Wiseman,1968)	54
Rajah 2.28	*Grizzly Man* (Werner Herzog,2005)	56
Rajah 2.29	*Take Over* (David and Judith Mac Dougall,1981)	57
Rajah 2.30	A *Man with a Movie Camera* (Dziga vertov,1929)	59
Rajah 2.31	*Tongues Untied* (Marlon Riggs,1989)	61
Rajah 2.32	*Super-Size Me* (Morgan Spurlock,2004)	62
Rajah 2.33	Populasi di Sabah – Statistik Mac 2019	61
Rajah 3.1	Elemen dan Stail Naratif dalam Filem Dokumentari	67
Rajah 3.2	*Aristotle's Narrative Arc*	72
Rajah 3.3	Struktur plot *Kishōtenketsu*	73
Rajah 3.4	*Freytag Pyramid* (1863)	74
Rajah 3.5	*Hero's Journey* (1949)	77
Rajah 3.6	Paradigma Syd Feld Struktur Tiga Babak	78
Rajah 3.7	Struktur Narrative Central Plot Rober McKee	81
Rajah 3.8	Model Berlo	88
Rajah 3.9	Model Berlo yang telah diubahsuai mengikut konteks 'Bahasa Filem'	89
Rajah 3.10	Jenis-jenis syot	93
Rajah 3.11	Syot Asas	94
Rajah 3.12	Syot lanjutan	94
Rajah 3.13	*Long Shot* dalam filem dokumentari *Restoring Merdeka* (2007)	95
Rajah 3.14	*Medium Shot* dalam filem dokumentari *Restoring*	96

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

	Merdeka (2007)	
Rajah 3.15	*Close Up Shot* dalam filem dokumentari *The Wood smith* (2007)	97
Rajah 3.16	*Extreme Close Up Shot* dalam filem *The Good, The Bad and The Ugly* (1966)	98
Rajah 3.17	*Big Close Up Shot* dalam filem *Submarine* (2010)	99
Rajah 3.18	*Medium Close Up Shot* dalam filem *Perfume: The Story of a Murderer* (2006)	100
Rajah 3.19	*Medium Long Shot* dalam filem dokumentari *Al-Maunah: The Malaysian Arm Heist* (2009)	101
Rajah 3.20	*Extreme Long Shot* dalam filem dokumentari *Restoring Merdeka* (2007)	102
Rajah 3.21	*Teknik pergerakan kamera Pan*	103
Rajah 3.22	*Teknik pergerakan kamera Pan*	104
Rajah 3.23	*Teknik pergerakan kamera Tilt*	104
Rajah 3.24	*Teknik pergerakan kamera Tilt down*	105
Rajah 3.25	*Teknik pergerakan kamera Handheld*	106
Rajah 3.26	*Teknik pergerakan kamera Crane Shots*	107
Rajah 3.27	*Low Angle Shots*	108
Rajah 3.28	*High Angle Shots*	109
Rajah 3.29	*Eye Level Shots*	110
Rajah 3.30	Pencahayaan terang	112
Rajah 3.31	Pencahayaan suram	113
Rajah 3.32	Set	114
Rajah 3.33	Set bandar 'Metrofulus' dalam Cicak Man yang menggunakan CGI	115
Rajah 3.34	Props	116
Rajah 3.35	Kostum Tuanku Mizan Zainal Abidin	119
Rajah 3.36	Tatarias subjek *Transgender*	121
Rajah 3.37	Prinsip komposisi *Gustavo*	122

UMS UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Rajah 3.38	Prinsip komposisi *Rule of Thirds* bagi *Close Up*	123
Rajah 3.39	Perbandingan aplikasi *Rules of Thirds* yang betul	124
Rajah 3.40	Prinsip Komposisi *Hitchcock Rule's*	125
Rajah 3.41	Rakaman penuh objek bulan pada dokumentari *Bats*	126
Rajah 3.42	Komposisi *Balanced* dalam filem dalam filem *Hero (2004)*	127
Rajah 3.43	Komposisi *Unbalanced* dalam filem dalam filem *The Proportion (2005)*	127
Rajah 3.44	Kedudukan subjek temuramah dalam filem dokumentari	129
Rajah 3.45	Hubungan Antara *Signifier* dan *Signified* Yang Membentuk Tanda.	135
Rajah 3.46	Hubungan Antara Tanda, *Signifier*, *Signified* dan *Referent*.	136
Rajah 3.47	Hubungan Antara *Representamen, Object* dan *Interpretent*	137
Rajah 3.48	Perbezaan tanda Ikon, Indeks dan Simbol pada kucing	138
Rajah 3.49	Model Semiotik Roland Barthes	141
Rajah 4.1	Carta Alir Penyelidikan	142
Rajah 4.2	Teknik Pensampelan Filem Dokumentari Budaya Malaysia	145
Rajah 4.3	Kerangka Konsep Penyelidikan.	149
Rajah 4.4	Analisis Semiotik Roland Barthes yang diubahsuai mengikut konteks penyelidikan	150
Rajah 4.5	Kaedah Triangulasi dalam penyelidikan (Neuman, 2011)	151
Rajah 4.6	Proses Triangulasi dalam penyelidikan	152
Rajah 4.7	Contoh Carta Alir yang digunakan dalam penyelidikan ini	153
Rajah 4.8	Contoh jadual matriks yang digunakan dalam penyelidikan ini.	154
Rajah 4.9	Contoh Paparan Visual Metafora yang digunakan	155

UMS UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

dalam penyelidikan ini.

Rajah 4.10 Contoh Rajah Venn yang diubahsuai yang digunakan dalam penyelidikan ini 155

Rajah 4.11 Contoh Jaringan Rangkaian yang diubahsuai yang digunakan dalam penyelidikan ini. 156

Rajah 4.12 Contoh Taksonomi yang digunakan dalam penyelidikan ini. 157

Rajah 5.1 Adegan 47 yang menunjukkan proses upacara *Moginum* dijalankan. 169

Rajah 5.2 Adegan 17 yang memperlihatkan persekitaran kampung Gorowot sebelum upacara Berasik. 170

Rajah 5.3 Durasi setiap adegan Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 171

Rajah 5.4 Jumlah Penggunaan Suara Latar dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 174

Rajah 5.5 Peratus Penggunaan Suara Latar dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 175

Rajah 5.6 Adegan 10 pemberkatan lori oleh ibu bapa Frazer. 176

Rajah 5.7 Adegan 13 sesi temu ramah dengan Gading 177

Rajah 5.8 Adegan 47 upacara *Moginum* dijalankan 178

Rajah 5.9 Adegan 25 Datuk Joseph Guntavid ditemu ramah 179

Rajah 5.10 Adegan 27 menyaksikan Anjim Jipin ditemu ramah. 181

Rajah 5.11 Adegan 4 menyaksikan Permandak Bte Erat ditemu ramah. 181

Rajah 5.12 Elemen dan stail naratif yang dikaji dalam penyelidikan filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 183

Rajah 5.13 Struktur Plot dalam Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011) 185

Rajah 5.14 Adegan 30 dan adegan 31 Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011) 186

Rajah 5.15 Struktur Plot yang melibatkan watak Pulih bte Poyon @ Odun Gading dan Frazer Jiprin dalam Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011) 188

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Rajah 5.16 Subplot yang melibatkan watak Pulih bte Poyon @ Odun Gading dan Frazer Jiprin dalam Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* (2011) 187

Rajah 5.17 Watak Pulih bte Poyon @ Odun Gading 197

Rajah 5.18 Peranan watak Pulih bte Poyon @ Odun Gading 197

Rajah 5.19 Watak Frazer Jipin 198

Rajah 5.20 Peranan Watak Frazer Jipin 199

Rajah 5.21 Peranan watak sampingan Odun Sinimba. 199

Rajah 5.22 Watak sampingan Odun Sinimba. 200

Rajah 5.23 Watak sampingan Anjim Jipin. 201

Rajah 5.24 Peranan watak sampingan Anjim Jipin. 202

Rajah 5.25 Hasil analisis mengenal pasti Latar Tempat dalam filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 205

Rajah 5.26 Jumlah *INTERIOR* dan *EXTERIOR* dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 206

Rajah 5.27 Peratus perbandingan *INTERIOR* dan *EXTERIOR* dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 206

Rajah 5.28 Jumlah adegan siang dan malam dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 207

Rajah 5.29 Peratus perbandingan adegan siang dan malam dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 207

Rajah 5.30 Jumlah latar tempat dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*. 208

Rajah 5.31 Peratus perbandingan Latar Tempat dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 209

Rajah 5.32 Lokasi penggambaran upacara Ketenteraman pada adegan 8 210

Rajah 5.33 Lokasi penggambaran upacara Berasik pada adegan 21. 212

Rajah 5.34 Syot menunjukkan usaha-usaha pengarah untuk mencapai objektif filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 213

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Rajah 5.35	Adegan 23 Pulih bte Poyon @ Odun Gading menceritakan kepada encik Ignatius, pegawai penyelidikan Muzium Sabah tentang kejadian kelahiran Dusun Lotud ke muka bumi.	214
Rajah 6.1	Jumlah syot dalam setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	222
Rajah 6.2	Jumlah saiz syot dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	219
Rajah 6.3	Peratus perbandingan jumlah saiz syot dalam filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	223
Rajah 6.4	Jumlah *Extreme Close Up* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	224
Rajah 6.5	Syot *Extreme Close Up* pada adegan 35	225
Rajah 6.6	Jumlah *Big Close Up* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	229
Rajah 6.7	Syot *Big Close Up* pada adegan 21	230
Rajah 6.8	Syot *Big Close Up* pada adegan 7	231
Rajah 6.9	Syot *Big Close Up* pada adegan 27. 31 dan 48	232
Rajah 6.10	Jumlah *Close Up* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	235
Rajah 6.11	Syot *Close Up* pada wajah.	236
Rajah 6.12	Syot *Close Up* pada adegan 33	237
Rajah 6.13	Jumlah *Medium Close Up* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	238
Rajah 6.14	Syot *Medium Close Up*	239
Rajah 6.15	Syot *Medium Close Up* pada adegan 8.	240
Rajah 6.16	Upacara Ritual adat *Ketenteraman.*	241
Rajah 6.17	Jumlah *Medium Shot* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	242
Rajah 6.18	*Medium Shot* pada adegan 8.	243
Rajah 6.19	Medium Shot pada adegan 21.	244
Rajah 6.20	Jumlah *Medium Long Shot* pada setiap adegan dalam	245

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*

Rajah 6.21 *Medium Long Shot* pada adegan 47 246

Rajah 6.22 *Medium Long Shot* pada adegan 10 247

Rajah 6.23 Upacara Memberkati lori pada adegan 10. 248

Rajah 6.24 Jumlah *Long Shot* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 249

Rajah 6.25 *Long Shot* pada adegan 47 250

Rajah 6.26 Jumlah *Extreme Long Shot* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 251

Rajah 6.27 *Extreme Long Shot* pada adegan 24 252

Rajah 6.28 *Extreme Long Shot* pada adegan 1. 256

Rajah 6.29 Jumlah pergerakan kamera dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 257

Rajah 6.30 Peratus perbandingan Jumlah Teknik Pergerakan Kamera dalam Filem Dokumentari *Pemeliharaan Rinait* 258

Rajah 6.31 Jumlah *Handheld* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 260

Rajah 6.32 Teknik pergerakan kamera *Handheld* pada adegan 47 261

Rajah 6.33 Teknik pergerakan kamera *Handheld* pada adegan 8. 262

Rajah 6.34 Jumlah *pan* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 264

Rajah 6.35 Teknik pergerakan kamera *Pan* pada syot 7 adegan 21. 266

Rajah 6.36 Teknik pergerakan kamera *Pan* pada syot 1 adegan 21 267

Rajah 6.37 Jumlah pergerakan kamera *Tilt* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 268

Rajah 6.38 Teknik pergerakan kamera *Tilt* pada adegan 20 270

Rajah 6.39 Teknik pergerakan kamera *Tilt* pada syot 2 adegan 22 271

Rajah 6.40 Jumlah *Crane* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.* 273

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Rajah 6.41	Teknik pergerakan kamera *Crane* pada adegan 26.	274
Rajah 6.42	Teknik pergerakan kamera *Crane* pada adegan 35.	275
Rajah 6.43	Jumlah *kedudukan kamera* dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	277
Rajah 6.44	Peratus perbandingan *kedudukan kamera* dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	277
Rajah 6.45	Jumlah *Eye Level* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	278
Rajah 6.46	Teknik Eye Level pada adegan 47	280
Rajah 6.47	Teknik Eye Level pada adegan 47	281
Rajah 6.48	Jumlah *High Angle* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	282
Rajah 6.49	Teknik *High Angle* pada adegan 8.	283
Rajah 6.50	Teknik *High Angle* pada adegan 20	286
Rajah 6.51	Teknik *High Angle* pada adegan 47	287
Rajah 6.52	Jumlah *Low Angle* pada setiap adegan dalam Filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait.*	288
Rajah 6.53	Teknik *Low Angle* pada adegan 20	289
Rajah 6.54	Teknik *Low Angle* pada adegan 20.	290
Rajah 6.55	Teknik *Low Angle* pada syot 15 adegan 47.	290
Rajah 6.56	*Mise-en-scene* adegan 8.	292
Rajah 6.57	*Setting* adegan 8	293
Rajah 6.58	*Rules of Thirds* adegan 8.	295
Rajah 7.1	Mod dokumentari	297
Rajah 7.2	Elemen naratif dan stail filem dokumentari	299
Rajah 7.3	Model perhubungan antara naratif dan stail dalam pembikinan filem dokumentari.	300
Rajah 7.4	Model tahap pembikinan filem dokumentari (diubahsuai dari model Michael Rabiger (2015)	301
Rajah 7.5	Implikasi kajian terhadap pembikin filem dan	303

UMS UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

masyarakat.

SENARAI LAMPIRAN

		Halaman
Lampiran 1	Purata Durasi, saiz syot, pergerakan kamera dan kedudukan kamera dalam filem dokumentari *Pemeliharaan Rinait*	319

UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

BAB 1

PENDAHULUAN

1.1 Latar Belakang Kajian

Filem dokumentari merupakan suatu kaedah penceritaan dan laporan hasil penyelidikan realiti tentang kewujudan alam Kehidupan, manusia serta sebarang unsur yang berkaitan dengannya ke dalam bentuk audio visual (Godmillow & Saphiro, 1997, Asiah Sarji, Faridah Ibrahim dan Shamsubariah Ramlee, 2009). (Bill Nichols: 1991) mendefinisikan filem dokumentari sebagai kemampuan menceritakan kembali sebuah kejadian atau realiti berdasarkan kepada fakta dan data (Nichols, 1991: 111). Manakala John Grierson menegaskan filem dokumentari menampilkan kejadian atau realiti yang melibatkan teknik naratif, elemen dramatik dan bahasa filem secara kreatif (Halim, 2017: 15; Tanzil, 2010: 5). Pada masa kini, medium pengantar filem dokumentari menjadi lebih kompleks dan digital seiring dengan perkembangan teknologi moden. Filem dokumentari diterbitkan untuk empat tujuan utama iaitu memberi maklumat, menghibur, mengkritik dan menjelaskan tentang seseorang personaliti atau perkara dan peristiwa kepada khalayak (Philips, 2005).

Seiring dengan penubuhan Filem Negara Malaysia pada tahun 1946, penggiat filem terus bergiat aktif di dalam menghasilkan pelbagai jenis filem dan antaranya adalah filem dokumentari. Di awal kemunculannya, filem dokumentari yang dihasilkan lebih menjurus kepada isu propaganda berkaitan perpaduan antara kaum, penentangan terhadap gerila komunis, masalah politik dan matlamat ke arah penubuhan kerajaan sendiri (Latif, 1991: 9). Sejak daripada itu, pembangunan industri dokumentari terus meningkat aktif dan berkembang selari dengan perkembangan teknologi (Raja Ahmad Alauddin, 2004). Sejajar dengan perkembangan tersebut, pada tahun 2004, kerajaan Malaysia telah meluluskan penekanan kepada penerbitan filem dokumentari sebagai salah satu tonggak Dasar Perfileman Negara (Mohd Mahyidin Mustakim, 2008).

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Melihat dari sudut ekonomi, industri dokumentari di Malaysia berada di tahap yang cukup memberangsangkan. Hal ini, kerana filem dokumentari mampu membawa audiens ke satu tahap berbeza di mana mereka seolah-olah berada di dalam dunia tersebut dan dapat menimba pengalaman yang baru melalui pendedahan informasi oleh orang sebenar, tempat dan peristiwa yang berlaku. Namun, filem dokumentari ini tidak selalunya digambarkan melalui imej sebenar dan artifak (Kamarulzaman, 2010).

Sebagai sebuah industri yang kukuh ianya haruslah diiringi oleh dasar tatacara, perundangan dan polisi yang bersepadu, holistik dan saling melengkapi. Melalui gabungan tiga kementerian iaitu Kementerian Penerangan, Komunikasi dan Kebudayaan (KPKK) dalam rombakan kabinet pada tahun 2009 telah membolehkan beberapa agensi terbabit bernaung di bawah satu bumbung yang sama, (Kamarulzaman, 2010). Justeru, menjadikan usaha bagi memartabatkan filem dokumentari di Malaysia menjadi lebih efektif dan efisien. Bukan itu sahaja, malahan keberhasilan Media Development Authority (MDA) di Singapura dalam menjadi perantara dan orang tengah kepada agensi-agensi yang terlibat dengan aktiviti penerbitan dan penyiaran seharusnya menjadi contoh terbaik dalam memastikan dasar dan polisi setiap agensi terbabit membawa ke arah objektif yang sama iaitu untuk memperkasakan filem dokumentari (Abdullah, 2010).

UMS UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Tambahan lagi, pihak UNESCO telah mengelaskan industri filem dokumentari ini sebagai industri kedua terbesar di dunia (Kamarulzaman, 2010). Oleh itu, para penglibatan industri harus mengambil peluang ini sebagai satu petanda positif bagi mereka bergiat dengan lebih aktif dalam filem dokumentari di Malaysia. Industri filem dokumentari ini tidak boleh dipandang enteng kerana ianya mampu untuk menambah pengetahuan serta nilai kreatif dan inovasi di kalangan rakyat khususnya di Malaysia.

Namun pada dekad ini, stesen televisyen tempatan tampak dipelopori oleh filem dokumentari dari luar negara (Megat Al-Imran, 2004: 20). Ini dibuktikan menerusi Stesen televisyen swasta iaitu ASTRO melalui saluran *History Channel*, *National Geographic* dan *Discovery Channel* yang banyak menayangkan dokumentari-dokumentari dari luar negara.(Asiah Sarji, Faridah Ibrahim dan Shamsubariah Ramlee 2009: 2) turut menambah bahawa Malaysia terus menerima

pembuat filem luar negara untuk mendokumenkan realiti di Malaysia. Walaupun fenomena ini telah diutarakan sejak dari tahun 2009 lagi namun didapati ia masih lagi membelenggu industri filem dokumentari tempatan sehingga kini. Antara contoh-contoh filem dokumentari adalah *Orang Utan Island* (2017) dan *Frontier Borneo* (2017). Fenomena ini telah memberi impak yang negatif kepada penerbit filem dokumentari tempatan untuk berkarya dan mengembangkan industri tersebut di peringkat tempatan apa lagi di peringkat persada antarabangsa.

Selain daripada itu, syarikat TV juga hanya memperuntukkan jumlah kewangan yang sangat kecil walhal untuk menghasilkan sebuah filem dokumentari memerlukan kos pembiayaan yang cukup besar. Ini diutarakan sendiri oleh pengarah filem dokumentari (Wong Kew Lit 2002) yang menyatakan perkembangan karya dokumentari terkekang disebabkan oleh peruntukan bajet yang sangat rendah oleh Stesen TV. Beliau menambah untuk menghasilkan sebuah dokumentari yang berkualiti haruslah menelan belanja yang tinggi untuk memenuhi keperluan dari aspek penyelidikan serta kos produksi (Asiah Sarji, Faridah Ibrahim dan Shamsubariah Ramlee, 2009:39).

Isu-isu yang timbul ini adalah disebabkan oleh filem dokumentari tempatan yang diterbitkan adalah rendah mutu serta nilainya di pasaran (Megat Al-Imran, 2004: 20). Ini menyebabkan rancangan bersifat maklumat dan pendidikan seperti filem dokumentari tidak cukup diberi perhatian terutamanya di stesen TV swasta (Asiah Sarji, Faridah Ibrahim dan Shamsubariah Ramlee, 2009: 3). Faktor utama yang menjadi punca isu ini adalah filem dokumentari tempatan kurang memberi perhatian terhadap penyelidikan, visual yang kurang menarik dan audiens tidak menghargai penerbitan sesebuah filem dokumentari. Stesen televisyen juga tidak berminat membeli filem dokumentari tempatan atas faktor yang sama. Ini dibuktikan oleh masalah utama yang dihadapi oleh Rancangan Televisyen Malaysia (RTM) untuk mendapatkan penulis skrip dan penyelidik yang baik serta memahami proses penerbitan dokumentari (Asiah Sarji, Faridah Ibrahim dan Shamsubariah Ramlee, 2009: 118)

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH